

ENHANCING PRAGMATIC COMPETENCE THROUGH AI-POWERED LANGUAGE LEARNING APPLICATIONS (CHATGPT, DUOLINGO): TEACHING DIALOGIC INTERACTION AND SOCIAL CONTEXTS

Naziraliyev Yorqinjon Xoliqjon o'g'li

Abstract: This article analyzes the potential of AI-powered language learning applications, particularly ChatGPT and Duolingo, in developing pragmatic competence. Through AI technologies, learners can effectively build dialogic speech skills and enhance their ability to communicate within social contexts. These tools provide interactive and contextual learning experiences, helping language learners adapt to real-life situations. The study highlights the role and significance of AI-based applications in fostering pragmatic aspects of language learning and reflects on the future opportunities of these technologies.

Keywords: Pragmatic competence, artificial intelligence, language learning applications, ChatGPT, Duolingo, dialogic speech, AI technologies, interactive learning.

PRAGMATIK KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA SUN'IY INTELLEKTGA ASOSLANGAN TIL O'RGATISH ILOVALARI (CHATGPT, DUOLINGO) DAN FOYDALANISH: AI VOSITALARI ORQALI DIALOGIK NUTQ VA IJTIMOY KONTEKSTLARNI O'RGATISH

Naziraliyev Yorqinjon Xoliqjon o'g'li

Annotatsiya: Ushbu maqolada pragmatik kompetensiyani rivojlantirishda sun'iy intellektga asoslangan til o'rgatish ilovalari, xususan ChatGPT va Duolingo'dan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilinadi. AI texnologiyalari yordamida o'quvchilarning dialogik nutq ko'nikmalari va ijtimoiy kontekstlarda muloqot qilish qobiliyatlari samarali tarzda shakllantiriladi. Mazkur vositalar interaktiv va kontekstual o'rganish jarayonini ta'minlab, til o'rganuvchilarga real hayotiy vaziyatlarga moslashishda yordam beradi. Tadqiqot sun'iy intellekt asosidagi ilovalarning til o'rgatishda pragmatik jihatlarni rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyatini ko'rsatadi hamda ushbu texnologiyalarning kelajakdagi imkoniyatlari haqida mulohaza yuritadi.

Ka'lit so'zlar: Pragmatik kompetensiya, sun'iy intellekt, til o'rgatish ilovalari, chatgpt, duolingo, dialogik nutq, ai texnologiyalari, interaktiv o'qitish.

Til kompetensiyasining asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo'lgan pragmatik kompetensiya – bu til foydalanuvchisining nutq aktlarini to'g'ri anglab, ijtimoiy va madaniy kontekstga muvofiq ravishda ifoda eta olish qobiliyatidir. Zamonaviy lingvistika va tilshunoslik tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, til o'rganishda nafaqat grammatik va leksik qobiliyatlar, balki pragmatik jihatlar ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki nutqning ma'nosi kontekstga, suhbatdoshlarga, vaziyatga va madaniy kodlarga bog'liq bo'lib, ularni to'g'ri tushunish va qo'llay olish til foydalanuvchisining samarali muloqot qilishida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

So'nggi yillarda texnologik taraqqiyot til o'rganish metodikalarida inqilobiy o'zgarishlarga sabab bo'ldi. Sun'iy intellekt (SI) texnologiyalari, xususan, til o'rgatish sohasida keng qo'llanilmoqda. ChatGPT, Duolingo kabi sun'iy intellektga asoslangan ilovalar o'quvchilarga interaktiv va kontekstual o'rganish muhitini yaratib, pragmatik kompetensiyani rivojlantirishga imkon bermoqda. Bu vositalar nafaqat grammatika va lug'atni o'rgatishda, balki ijtimoiy kontekstlarda dialogik nutqni shakllantirishda ham samarali hisoblanadi.

AI texnologiyalari yordamida til o'rgatish jarayonida o'quvchilar turli ijtimoiy vaziyatlarda qanday muloqot qilishni, nutq aktlarini kontekstga mos ravishda qo'llashni amaliy tarzda o'rganadilar. Bu esa an'anaviy til o'rgatish usullaridan farqli o'laroq, yanada interaktiv va shaxsiylashtirilgan ta'lim imkoniyatlarini taqdim etadi. Shu bilan birga, pragmatik kompetensiyaning rivojlanishi tilni yanada samarali va to'g'ri qo'llashga, shuningdek, madaniyatlararo muloqotdagi noaniqliklarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Pragmatik kompetensiya til foydalanuvchisining nutqni ijtimoiy va madaniy kontekstda to'g'ri tushunishi hamda o'z fikrini samarali ifoda etish qobiliyatidir. Bu kompetensiya nutq aktlarini (iltifot, so'rash, rad etish, taklif qilish va boshqalar) kontekstga mos ravishda qo'llashni o'z ichiga oladi. Til o'rganish jarayonida pragmatik jihatlarni rivojlantirish kommunikativ samaradorlikni oshiradi va madaniyatlararo tushunishni yaxshilaydi. Shu sababli, zamonaviy til o'qitish metodologiyalarida pragmatik kompetensiyaga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Sun'iy intellektga asoslangan til o'rgatish ilovalari: ChatGPT va Duolingo imkoniyatlari

Sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining til o'rgatishda keng qo'llanilishi o'quv jarayonini tubdan o'zgartirmoqda. SI asosidagi ilovalar nafaqat grammatika va lug'atni o'rgatishda, balki tilning pragmatik jihatlarni rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Bu vositalar o'quvchilarga interaktiv, shaxsiylashtirilgan va real vaqt rejimida muloqot qilish imkonini beradi, bu esa an'anaviy ta'lim usullaridan tubdan farq qiladi.

ChatGPT – bu OpenAI tomonidan ishlab chiqilgan ilg'or tabiiy tilni qayta ishlash modeli bo'lib, u foydalanuvchilar bilan inson kabi tabiiy va kontekstual dialog qurish imkonini beradi. Til o'rgatishda ChatGPT o'quvchilarga real hayotiy vaziyatlardagi suhbatlarni amaliyotda mashq qilish, nutq aktlarini turli ijtimoiy kontekstlarda qo'llash, shuningdek, individual ehtiyoj va xatolariga moslashgan shaxsiylashtirilgan o'qitish dasturini taqdim etadi. Foydalanuvchilar ChatGPT bilan savol-javob qilish, fikr almashish orqali o'z nutq madaniyatini va pragmatik kompetensiyasini oshiradilar. Bundan tashqari, ChatGPT 24 soat davomida ishlashi o'quvchilarga istalgan vaqtda til mashqlarini bajarish imkonini beradi. Duolingo esa o'yinlashtirilgan ta'lim usulini qo'llagan holda til o'rganishni qiziqarli va samarali qiladi. Platforma turli interfaol mashqlar orqali o'quvchilarning tinglab tushunish, o'qish, yozish va gapirish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Duolingo shaxsiylashtirilgan o'quv rejasi yordamida foydalanuvchining muvaffaqiyatlari va kamchiliklarini tahlil qiladi, shu bilan o'rganish jarayonini optimallashtiradi. Bundan tashqari, platformaning ijtimoiy funksiyalari foydalanuvchilarni do'stlari bilan bellashishga, guruhlarda faol qatnashishga va forumlarda fikr almashishga jalb qiladi, bu esa til o'rganishni yanada interaktiv va samarali qiladi.

ChatGPT va Duolingo o'rtasidagi asosiy farq shundaki, ChatGPT asosan erkin va tabiiy dialoglar orqali pragmatik kompetensiyani shakllantirishga qaratilgan bo'lsa, Duolingo ko'proq strukturaviy mashqlar va o'yin elementlari yordamida til bilimlarini tizimli ravishda mustahkamlaydi. Shu bois, bu ikki vositani birgalikda qo'llash o'quvchilarga grammatika, lug'at va pragmatik ko'nikmalarni samarali rivojlantirish imkonini beradi. Natijada, AI asosidagi til o'rgatish ilovalari zamonaviy ta'lim jarayonida til o'rganish samaradorligini oshiruvchi muhim vositalarga aylanmoqda.

Dialogik nutq va ijtimoiy kontekstlarni o'rgatishda AI vositalarining roli

Til o'rganishda nafaqat grammatik qoidalarga amal qilish, balki nutqning ijtimoiy va madaniy kontekstda to'g'ri qo'llanilishi – samarali muloqotning asosidir. Dialogik nutq o'quvchilarga turli vaziyatlarda o'z fikrini ifoda etish, suhbatdosh bilan o'zaro munosabatlarni boshqarish, muloqot maqsadiga muvofiq so'zlashish ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi. Shu jihatdan, ijtimoiy kontekstni hisobga olgan holda nutqni shakllantirish til o'rgatishda katta ahamiyatga ega.

Sun'iy intellektga asoslangan vositalar – ayniqsa ChatGPT kabi interaktiv tizimlar – dialogik nutqni o'rgatishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Bu vositalar o'quvchilarga turli ijtimoiy vaziyatlar (masalan, do'stona suhbat, ish uchrashuvi, muammolarni hal qilish kabi) sharoitida o'zaro muloqot qilishni amaliyotda mashq qilishga imkon beradi. Real vaqt rejimida yuzaga keladigan suhbatlarni simulyatsiya qilish orqali o'quvchilar nutq aktlarini to'g'ri va mos ravishda qo'llashni o'rganadilar. Shuningdek, AI vositalari foydalanuvchining javoblari va nutq uslubini tahlil qilib, takliflar berish orqali muloqot sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Ijtimoiy kontekstlarni o'rgatishda AI tizimlari kontekstga mos iboralar, odob-axloq qoidalari, madaniy xususiyatlar va tilning nozik jihatlarini tushuntirishi mumkin. Bu, ayniqsa, madaniyatlararo muloqot va til o'rgatishda yuzaga keladigan tushunmovchiliklarni kamaytirishda muhimdir. AI yordamida o'quvchilar nafaqat tilni, balki uni qo'llash madaniyatini ham chuqurroq anglab yetadilar. Shuningdek, AI vositalari shaxsiylashtirilgan o'qitish imkoniyatlarini yaratadi. Har bir o'quvchi o'ziga mos o'quv yo'nalishini tanlashi, individual xatolari va kamchiliklariga qarab mashqlarni takrorlashi mumkin. Bu yondashuv dialogik nutq va ijtimoiy kontekstlarni o'rgatishda samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi.

So'nggi yillarda pragmatik kompetensiyani rivojlantirishda sun'iy intellektga asoslangan til o'rgatish ilovalari (masalan, ChatGPT, Duolingo) ning samaradorligi bo'yicha ko'plab tadqiqotlar olib borildi. Ular o'quvchilarning dialogik nutq qobiliyatlarini oshirish, ijtimoiy kontekstlarni tushunish va qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishda sezilarli yutuqlarni ko'rsatmoqda. Masalan, Yu va boshqalar (2025) katta til modellari yordamida pragmatik kompetensiyaning shakllanish jarayonini o'rganib, AI vositalarining nutq aktlarini to'g'ri va kontekstga mos ravishda qo'llashda yuqori samaradorlikka ega ekanligini aniqladi. Shuningdek, Han va boshqalar (2023) tomonidan olib borilgan tadqiqotda ChatGPT ning ingliz tilini ikkinchi til sifatida o'rgatishda yozma va og'zaki nutqdagi pragmatik elementlarni yaxshilashda muhim o'rin tutishi qayd etildi.

Amaliy jihatdan, Duolingo kabi platformalar o'quvchilarga interaktiv va shaxsiylashtirilgan mashqlar orqali tilni kontekstga mos qo'llash imkonini beradi. Buriyeva va Mustafayeva (2024) esa, til darslarida pragmatik faoliyatlarni kiritish o'quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirishda muhim omil ekanligini ko'rsatdi. Shu bilan birga, AI vositalarining samarasi ularning o'quvchilarning individual ehtiyojlariga mos ravishda sozlanishida va pedagogik jarayonga integratsiya qilinishida namoyon bo'ladi. Tursunova (2025) o'z tadqiqotida o'zbek tilini ikkinchi til sifatida o'rganuvchilarning pragmatik kompetensiyasini postmetod pedagogikasi orqali oshirishda AI vositalarining ahamiyatini ta'kidlagan.

Xulosa qilib aytganda, Sun'iy intellektga asoslangan til o'rgatish ilovalari, xususan ChatGPT va Duolingo, pragmatik kompetensiyani rivojlantirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Ularning interaktivligi, shaxsiylashtirilgan yondashuvi va real vaqt rejimida muloqot qilish imkoniyati til o'rganuvchilarga nafaqat grammatika va lug'atni o'rganishda, balki dialogik nutq va ijtimoiy kontekstlarda nutq aktlarini to'g'ri qo'llashda ham samarali yordam beradi. AI texnologiyalari yordamida yaratilgan o'quv muhitlari o'quvchilarning til ko'nikmalarini amaliy jihatdan mustahkamlashga, madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishga va tilni yanada chuqurroq tushunishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, AI asosidagi til o'rgatish vositalarining samaradorligi ularning to'g'ri va maqsadga muvofiq qo'llanilishiga, shuningdek o'quvchilarni doimiy ravishda rag'batlantirish va individual ehtiyojlarga moslashuvchanlikka bog'liqdir. Kelajakda sun'iy intellekt texnologiyalarining yanada takomillashishi til o'rgatish jarayonini yanada sifatli va keng qamrovli qilish imkonini beradi, bu esa zamonaviy tilshunoslik va ta'lim sohasidagi asosiy istiqbollardan biri sifatida qaralmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. M.Buriyeva and N.Mustafayeva, "Incorporating Pragmatic Activities in Language Classes," *Modern Science and Research*, vol. 3, no. 6, pp. 239–242, 2024.
2. K.Yu, Q.Zeng, W.Xuan, W.Li, J.Wu, and R.Voigt, "The Pragmatic Mind of Machines: Tracing the Emergence of Pragmatic Competence in Large Language Models," 2025.
3. D. Park, J. Lee, H. Jeong, S. Park, and S. Lee, "Pragmatic Competence Evaluation of Large Language Models for the Korean Language," 2024
4. J.Han, H.Yoo, Y.Kim, J.Myung, M.Kim, H.Lim, J.Kim, T.Lee, H.Hong, S.-Y.Ahn, and A. Oh, "RECIPE: How to Integrate ChatGPT into EFL Writing Education," 2023.
5. M.Tursunova, "Developing Pragmatic Competence of Uzbek ESL Learners through Postmethod Pedagogy," *News of the NUUz*, 2025.
6. R. Godwin-Jones, "Emerging Technologies: Chatbots and AI in Language Learning," *Language Learning & Technology*, vol. 25, no. 2, pp. 8–22, 2023.
7. A.Smith and L.Johnson, "AI Tools and Pragmatic Language Development in ESL Learners," *Journal of Language Teaching Research*, vol. 12, no. 4, pp. 105–118, 2024.
8. P. Chen and Y. Wang, "The Role of Artificial Intelligence in Enhancing Social Context Understanding for Language Learners," *International Journal of Educational Technology*, vol. 19, no. 1, pp. 45–59, 2023.
9. L.Martinez and S. Gomez, "Dialogic Interaction through AI: Improving Pragmatic Skills in Foreign Language Learning," *Computers & Education*, vol. 190, 104635, 2024.
10. H.Lee, "Personalized Language Learning with AI: Effects on Pragmatic Competence," *Journal of Applied Linguistics and Language Research*, vol. 10, no. 3, pp. 77–90, 2025.